

markéta pilátová

S BAŤOU V DŽUNGLI

torst

markéta pilátová

S BAŤOU V DŽUNGLI

BATAGUAÇU

S BAŤOU V DŽUNGLI

markéta pilátová

Pro Rando e Randinho

© Markéta Pilátová, 2017

© Torst, 2017

ISBN 978-80-7215-539-2 (tištěná kniha)

ISBN 978-80-7215-666-5 (e-kniha)

***„Jenže já jsem tam doma a budu až do smrti,
ať mě potká kdekoli.“***

JAN ANTONÍN BAŤA

(Nevlastní bratr Tomáše Bati, který po jeho smrti dovedl firmu Baťa k světovému rozmachu)

Ležím na bílé posteli. Lněné plátno je moc naškrobené. Sněží. V dálce slyším moje první housle, ty skřipky, co maminka koupila od cikána. Jedu na černém futrálu dolů z kopce, je pevný a lepší než sánky a jsem dole první. Kluci po sobě házejí snih, celého mě zasypou a chtějí mě zahrabat do závěje, a já se bráním a sotva dýchám. Bolí mě na prsou. Lída mi podala skleničku s vodou a zapnula větrák. Je těžký, temně, výhruzně bzučí jako menší letadlo. Jako naše letadlo Lockheed Electra L-10, výrobní číslo 1091, rok 1937. Jako první Čech jsem s ním obletěl celý svět. Nemůžu od něj odtrhnout oči. Vidím větrák a hned zase letadlo. Větrák, letadlo. Tam, zpátky. Větrák, letadlo. Sem a tam. Tam a sem. Monotónní hukot motorů. Klapot dřevěných lopatek. Vedro zahnané do kouta, které se vrací jako zážeh motoru. Dívám se na strop a jsem přesvědčený, že na mě to monstrum spadne, nebo že do něj nastoupím, zapnu si bezpečnostní pás a poletím domů. Potím se a hned zase třesu zimou. Nejspíš cestovní horečka. Uklidňuje mě ale, že vedle nemocnice roste stará a pokroucená dama da noite. Noční dáma, strom s malými hustými listy a drobnými květy. Dona Marina Trachtová kdysi říkala, že jí roste pod okny, protože její vůně přináší do domu štěstí. Ležel jsem tenkrát s prvním infarktem v Batayporã v domě Jindry Trachty, kde jsem měl kancelář. Ležel jsem jak lazar, protože se mi udělalo špatně. Byla tam jen Marina. Jindrova krásná Marina. Vždycky čilá jak veverka. Bylo mi zle. Všechno se se mnou zhouplo a jako bych úplně sám letěl vzduchoprázdňem. Všichni taky někde létali jako špinavé prádlo, byli na pile, káceli prales nebo vyřizovali nějaká papířiska, a já jsem držel Marinu za ruku a prosil ji, aby neodcházela. Doktor tam samozřejmě nebyl. Doktoři v pralesi nejsou. Marina mi slíbila, že nikam neodejde. Šeptala: „Pane Baťo, vdechněte

trochu té vůně, přináší štěstí. Tož jsem se nadechoval, jak nejvíc to šlo. Květy noční dámy jsou kříženci kaktusů a orchidejí. Kvetou. Vydechují do noci omamnou, úporně sladkou vůni a slétají se k nim houfy nočních kolibříků a motýlů. Po třech dnech odkvétají. Proč vykvetly zrovna teď? Copak je jaro? Jak že je ta písnička? „Aj každá babůvka stará — je veselejší zjara...“ Co mi to noční dáma chce říct? Že dnes je dobré zemřít? Brblám, že nikdy není dobré zemřít. Když Lída nebo Maja ráno otevrou okna, ta vůně mě zalehne, zasype a odnese pryč. Daleko od nemocnice v Sao Paulu, daleko přes oceán, do jiné vůně, provlhlého pachu hlíny a jarního sněhu, kde nelapám po dechu, ale všechno nenasytně lokám velkými doušky. A nebojím se tam nadechnout. A nebojím se tam vrátit.

Vrátit se, abych mohl vykládat a přidal k těm fámám, lžím, konspiracím, malým a velkým pravdám něco dalšího, tentokrát svého. Byl jsem už všelico v ústech a sprostých hubách lidí: nacista, Žid, německý Žid, český Žid, obyčejný Žid, prašivý Slovan, agent třetí říše, dezertér, vlastizrádce, škůdce národa, velikán, obětní beránek komunistů, král ševců, pokračovatel, Šéf a teď prý taky neuralgický bod novodobé české historie. Přeberte si to, jak chcete, ale vracím se, protože jsem se nikdy nesmířil s tím, že Lída s Editou a po nich i Dolores musely žebrať před vaší nespravedlivou spravedlností! Zase se rozčiluju, a to bych neměl, umřel jsem přece na infarkt. Chci se podívat na ten příběh pěkně popořádku. Možná ho i rozcupovat na malé kousky. A pak je trpělivě dávat dohromady, abych viděl, jestli je možné znova dílky sestavit tak, aby držely pohromadě. Ujasnit si všechny nitky, pokochat se tím, že už teď vím, který všivák za ně tahal, všechno si prohlédnout pod zvětšovací sklem času. A pochopit, proč jste mě tak dlouho nechtěli poslouchat. Proč jste všechno chtěli vyprávět sami.

LUDMILA

(Dcera Jana Antonína Bati)

Byl bílý jako křída. Kolikátý už by to byl infarkt? I když to tak nevypadalo. Myslela jsem si, že je mu jenom špatně, že něco snědl, nebo že se prostě jako už tolikrát přecpal. Zavolala jsem doktorovi Andrademu, aby přijel do Batatuby, a aby přijel rychle. Je to infarkt. Sakra. Sákra! Tož co už včil... to je mi, pane, pěkná čučka, jak říkala stařenka Gerbecová v Hradišti, jak říkal doktor Gerbec. Včil už nic. Jeli jsme do ohromné nemocnice Beneficência Portuguesa v Sao Paulu. Je to skoro měsíc. Na posteli pořád malý dřevěný skládací stoleček, aby mohl psát. Prací vzdorovat smrti. Naše pilná rodina práce. Pilnou a požehnanou práci vzdorovat všemu. Smrti i životu. Po ruce papír a tužku. Plnicí pero nechce, když se na delší dobu zamyslí, vysychá mu inkoust. Střídáme se s maminkou, vypadá unaveně. Ona i on, všichni vypadáme unaveně. On si pořád něco zapisuje. Pořád rozhoduje, bere na sebe zodpovědnost. Každý den si ji navléká jako čistou košili. A utahuje si kravatu práci. Pořád přemýšlí. Pořád je tady. Ráno se budí brzy. Chce, abychom otevřeli okno, aby mohl volněji dýchat, aby viděl východ slunka. Díval se do slunka, ale to já viděla, jak se propadá do svého putování po všech fabrikách, co je rozesel po světě a co tam rostly jako houby po dešti, jako žampiony v dobře pohnojené půdě. Fabriky, které všichni všude obdivovali, jejich baťovácký systém, úhlednost, účelnost, bezchybné fungování, výkonnost, příležitosti. Fabriky, které byly všem trnem v oku. Kapitalismus i komunistům. Viděla jsem ho, jak jezdí a všechno dobře obhlíží, jak přemýšlí, co kde koupit, vynalézt, zúročit, vzdělat, zlepšit, zpeněžit, osídlit... vím ale, že právě teď se žene s honáky za stády bílých byků po prašných cestách s červenou hlinou. Brouzdá s nimi po březích řeky Paraná a po večerech jí u táboráků kusy pečeného buvolího masa rukama a nemusí se žinýrovat a odkrajovat tlusté ani dbát na slušné vychování. Dívá se do

mohutných proudů kalné Paraná a touží vysušit všechny bažiny, které jsou kolem. Zkrotit tu řeku! Rozhodně mu nestačí, že tam na mrtvých pahýlech stromů každý večer hřadují hejna bílých volavek, že je to jejich království. On chce, aby z těch mokřích bublajících bahnisek bylo něco užitečného, budoucnost, něco pro lidi. Ne pro volavky. Touží dostat na kolena tu mohutnou, pyšnou řeku a využít všechnu tu pýchu a mohutnost k pokroku, k něčemu lepšímu, než co téhle krajině přisoudily sudičky, které rozdaly špatné karty nezaměstnaným bezzemkům. Už tady místo pustiny vidí stát moderní domy a továrny, kina a nábřeží, úhledné zahrady místo džungle. Touží ochočit si tu divokou přírodní aroganci. Svázat ji tím největším mostem, jaký Brazílie kdy viděla, být tak trochu Karlem IV., být všude jinde jen ne tady, uvázaný k těmhle nabíleným stěnám a naškrobenému prostěradlu a srdci, které je nespolehlivé a pořád bolí.

Říká, že cítí vůni damy da noite. Nechci mu to vyvracet, přestože je srpen a noční dáma kvete v březnu. Co na tom, kdy ten pitomý strom kvete! On teď touží po jeho sladké vůni. A po dortu. Po sněhových pusinkách. Po uzené hovězím jazyku. Po šťouchaných bramborách s osmaženou cibulkou. Po másle. Po zmrzlině. Po obyčejné silné kávě. Nic z toho nesmí. „Proč mám žít, když nesmím nic jíst?“ ptá se vyčítavě. „Ale tatínku,“ okřiknu ho. „Takhle nemluvte!“ Nechápu, proč mu vykám. Tázavě se na mě podívá a usměje se. „My si vykáme, Liduško? Co blázníš, prosím tě!“ „Ne, to já jen... nevím. Jen mi to vyklouzlo.“ „Tož to já,“ přitaká a už na to nemyslí. Zapisuje si. Píše básně. Špatné básně. Krásné básně. Jeho básně. A velké tělo slováckého chlapiska se na postel vymyšlenou pro drobné Brazilce skoro nevejde. Je rozložitý jako duby tam u nás. Jako stromy, které tady nerostou. Tady mají příliš měkké dřevo, ochotné se kdykoli skácet k zemi, pohostinné ke každé havěti, která vyhlodá spousty děr a rozloží ho na třísky dřív, než vyroste do nebe. Jenže on je dub, a toho skolí třeba blesk, nebo až osmý infarkt.

„Liduško, zapiš si menu. Zapiš si, co si dám, až přijdu z nemocnice, ano? Ať se mám na co těšit!“ Zapisuju si a on se blaženě

usmívá. „Tak, Lidunko, v pondělí... máš to?“ „Mám.“ „Hovězí polévka se zaváčkou, s jemnými nudličkami. Telecí dušené, nebo na rožni. K večeři nasekanou šunku s bramborovou kaší. V úterý hráškovou pasírovanou polévku a gratinované kuře se zeleninou, k večeři flíčky se šunkou. A taky bych si mohl dát něco sladkého, něco lehkého, ale sladkého. Citronový nákyp, nebo trhanec s višňovou zavařeninou, co myslíš? Lidko, uděláte mi ten citronový nákyp?“ Kývám, kývám jak nešťastný Hurvínek s velkou, příliš těžkou hlavičkou. Udělám. Všechno pro tebe udělám.

Když v noci sedím u jeho postele, přichází ke mně ve snech zasněžený svět. Vzpomínky na něj. Obraz, který jsem namalovala a pak ho přivezla až sem. Je na něm chalupa kdesi u nás na kotárech a dvě sněhem zasypané, pokřivené břízy. Stromy, které se do hor nehodí. Tak jako se já nehodím sem. Do tropického světla. Do horka. Do zapomnění a věčných výčitek těch, co odešli, exulantů. Kreslím dobře, mám prý talent, ale ty břízy mi stejně přijdou divné. Břízoví pazgřivci. Mám talent i na hudbu a na poslouchání. Vždycky jsem byla poslušná, kdovíproč, proč člověk poslouchá? Aby měl klid. A já jsem vždycky chtěla mít klid. Klid na hraní. Na ty jemné i bouřlivé zvuky, které vydává moje křídlo. A když jsem poslouchala, byl všude klid.

Sněhová bouře. Postupuju pořád vpřed, vítr mi chrčí do pat, podráží mi nohy. Zapadám do závějí, ale jdu pořád do kopce, ke kapličky, abych tam vybledlé mazanici Krista položila k nohám papírové růže, které mi můj milý Rudy vystřelil na pouti. Konečně tam nahoru vylezu, pot mi kape do mokrého, těžkého sněhu, bouře ustává, vítr přestal chrčet, jen slabounce smutní. Jsem na kopci, ale kaplička tady není. Jsem na nějakém neznámém, špatném kopci. Krepový papír mi vlhne v rukou a barvy se roztékají a dělají mi pod nohama rudé louže. Probouzím se zpocená, velký dřevěný větrák s okraji z falešného, zašlého zlata rachotí a já lapám po dechu. Tatínek, Šéf, spí. Vypnu větrák, otevřu okno. Probudí ho to. „Otevři ty okenice dokořán, prosím tě, a nerozžihěj, počkáme na východ slunka,“ říká. Nechám

dovnitř vběhnout cupání nočního hmyzu, který se stahuje do úkrytů, do chladných škvír mezi kůrou a listím. Slunce si dnes dává trochu na čas. Narovnámu pod hlavu víc polštářů, podepřu ho, aby se mohl posadit. Sedí a dívá se do krvavých barev na ještě šedivém nebi. Včera padala protivná mlha, ale dnes je nebe hladké a bez lepkavých cářů studené vlhkosti, které se chytají do krajkoví hustých kapradin v nemocniční zahradě. Srpen je měsíc nejkrásnějších úplňků, ale východy slunce nestojí za nic. Tentokrát tu ale slunko je — do červena se vši nádherou, které je v srpnu schopné. V srpnu, kdy nekvetou květiny, kdy se květiny dostanou hlavně na poutích a papírové. Maminka ještě nepřišla, jsem tu já a on. Jsme tady spolu, a to spolu je tak těsné, že vím, co si myslí, že se můžu dotknout jeho myšlenek, můžu jejich stříbrná vlákna vzít do dlaní a mluvit s nimi přímo, bez oklik a okolků jazyka. Mluvit s ním, jako bych hrála na klavír. Mluvit s ním hudbou, kterou uznával, ale jako něco navíc, co dodá lesku, ale nikdy jako práci, pilnou, požehnanou práci požehnaných lidí, nikdy jako cíl.

Trochu se na posteli narovná. To když vejde maminka. Odloží si černou lakovanou kabelku se zlatým, trochu ošoupaným zapínáním na sněhobílou postel, a ten kontrast mě zabolí do očí. Jsem z nemocničního fotelu rozlámaná a nevyspalá. „Trochu si zdřímni, dcerko, natáhni se vedle u sestřiček,“ říká maminka. Neodmlouvám. Poslechnu ji. Jdu ven. A dívám se na něj, jak pomalu přivírá oči, protože slunko už je na nebi vysoko a on tak skončil svou ranní modlitbu. Odejdu z pokoje. Spát se mi už nechce. Sestra mi uvaří malou silnou kávu a nabídne mi pilulku na uklidnění. Nepotřebuju to, jsem klidná. Dotýkala jsem se jeho myšlenek, hrála v duchu na klavír a dívala se na východ slunka. Sedím v křesle u sestřiček, asi jsem přeci jen usnula, protože když se probudím, na strohých nemocničních hodinách je skoro poledne. Maminka křičí. Všude je najednou mumraj, všichni někam běží. Slovo resuscitace a všechny ty sykavky mi ostře syčí po celém těle. Pozoruju černé ručičky hodin, jak se plazí směrem do nikam. Všichni jsou zděšení, rozčilení, nervní. Já